

УДК 371.35.088.7 (477)
DOI: 10.24144/2524-0609.2018.43.53-57

Варава Олена Борисівна

викладач репродуктивного здоров'я та планування сім'ї
кафедра педіатрії, акушерства та гінекології
ВНЗ «Київський медичний коледж ім. П.І.Гаврося», м.Київ, Україна
ol_varava@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2783-4932>

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ТА ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ: ДИЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі, пов'язаній з розмежуванням понять «професійна компетентність» та «професійна мобільність» майбутніх бакалаврів сестринської справи, які відповідають розумінню сучасних цілей медсестринської освіти. Мета статті: вирішення основної дилеми сучасності: сформована професійна компетентність чи професійна мобільність майбутніх бакалаврів сестринської справи як передумова ефективності майбутньої професійної діяльності в медицині. Використані методи дослідження: теоретичний аналіз і синтез, узагальнення психолого-педагогічної, методичної та спеціальної літератури, інформаційних джерел з проблеми дослідження; наукова інтерпретація конкретних педагогічних фактів, ретроспективний аналіз професійної діяльності майбутніх бакалаврів сестринської справи. Основою формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи є професійна діяльнісна компетентність, яка передбачає практичне оволодіння всіма видами медсестринської діяльності; охоплює цінності оволодіння сестринською справою, професійно значущі знання, вміння, навички та сукупність особистісних якостей, які відображають готовність ефективно здійснювати майбутню професійну діяльність, а також саморозвиватися і самовдосконалюватися; розвиток та активізацію критичного мислення, формування навичок і вмінь автономного навчання, спрямованого на формування у студентів особистої відповідальності за навчальні результати шляхом організації освітнього процесу з викладачем.

Ключові слова: професійна компетентність; професійна мобільність; майбутні бакалаври сестринської справи; медсестринська освіта.

Вступ. У сучасному світі освіта стає одним з найважливіших чинників, що забезпечує економічне зростання, соціальну потребу, розвиток інститутів громадянського суспільства. Рівень освіченості населення, розвиненість освітньої та наукової інфраструктури стають необхідною умовою становлення і розвитку суспільства й економіки, провідними ресурсами яких є нове знання, інноваційна діяльність, нові технології виробництва. Освіта повинна спрямовуватися на формування творчого, ініціативного, відповідального, стресостійкого фахівця, здатного до конструктивних та компетентних дій у різних видах життєдіяльності та характеризується високою конкурентоздатністю і рольовою мобільністю.

Водночас, сучасний світ постійно розвивається й удосконалюється, тому передбачає значну соціальну і професійну мобільність. У цих умовах соціуму потрібні випускники, готові до залучення в подальшу життєдіяльність, здатні практично вирішувати життєві та професійні проблеми і це залежить не від отриманих знань, а від певних додаткових якостей, для позначення яких і вживаються поняття «мобільність» і «компетентність», що відповідає розумінню сучасних цілей освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблеми компетентнісного підходу в освіті присвячено низку зарубіжних і вітчизняних досліджень. Основи теорії компетентнісного підходу висвітлено у працях багатьох сучасних науковців. Особливої значущості набуває той факт, що вивчається не лише проблема формування професійної компетентності, а й різних її аспектів, зокрема: психологічної, комунікативної, соціокультурної, паліативної, життєвої, здоров'язберігаючої, діяльнісної (М. Шмир) та ін. У контексті досліджуваної проблеми заслуговують на увагу наукові праці, де визначаються особливості та педагогічні умови професійної підготовки майбутніх фахівців сестринської справи (І. Махновська), формування у них фахової компетентності (С. Левківська), професійно-педагогічної компетентності (З. Шарлович), використовуючи за-

рубіжний досвід, наприклад, форми та методи професійної підготовки медсестер у вищих навчальних закладах США (І. Мельничук, К. Пікон). Однак в окреслених дослідження науковцями не визначено, що саме є основною вимогою сучасності та основою професіоналізму – професійна компетентність чи професійна мобільність майбутніх фахівців. Хоча предметом наукових розвідок дослідники окреслюють процеси управління професійною мобільністю на прикладі державних службовців (І. Шпекторенко), визначення складників професійної мобільності сучасного фахівця (Л. Горюнова) та ін., проте проблема паралельного вивчення професійної мобільності та професійної компетентності майбутніх бакалаврів сестринської справи ще не була всебічно досліджена науковцями.

Тому **метою статті** є вирішення основної дилеми: сформована професійна компетентність чи професійна мобільність майбутніх бакалаврів сестринської справи є передумовою ефективності майбутньої професійної діяльності в медичній практиці. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**: уточнити зміст і сутність понять «професійна компетентність» і «професійна мобільність» та розмежувати їх; визначити специфіку кожного поняття. Для вирішення поставлених завдань було використано теоретичні **методи дослідження**, зокрема, теоретичний аналіз і синтез, узагальнення психолого-педагогічної, методичної та спеціальної літератури, інформаційних джерел з проблеми дослідження; наукова інтерпретація конкретних педагогічних фактів, ретроспективний аналіз професійної діяльності майбутніх бакалаврів сестринської справи.

Виклад основного матеріалу. У медсестринській освіті в Україні донедавна прийнятими були форми і методи навчання, зорієнтовані на оволодіння сукупністю готового знання. Однак у сучасних умовах дедалі значущими цілями професійної підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи є діяльність, здатність до її варіативності, індивідуальні особистісні якості, що визначають не лише вузко-

професійні характеристики, а й рівень їхньої професійної культури, інтелектуальний розвиток, здатність до професійного самовизначення, розвитку й адаптації. Бурхливі темпи розвитку сучасного суспільства, його динамізм зумовлюють потребу готувати бакалаврів сестринської справи за випереджувальною системою, яка б забезпечувала синергетичний ефект і його прискорений розвиток на основі взаємодії із соціальними партнерами в умовах формування нової якості економіки. Саме тому категорія «професійна мобільність» стає однією з нових педагогічних категорій, що досить швидко розвивається.

Професійна мобільність особистості, за визначенням М. Шмир, є полікомпонентною, інтегрованою, динамічною якістю особистості, що забезпечує оптимальну зміну власної професійної стратегії в професійному соціумі та тісно пов'язана з життєвою позицією (Шмир, 2017). В освітньому процесі педагогічного коледжу майбутні фахівці медсестринства формують власні життєві позиції, оскільки в сучасних умовах студенти досить часто перебувають в ситуації вибору, вибудови власної життєвої траєкторії, яка в інформаційному суспільстві є досить динамічною і змінюється залежно від умов та трансформаційних процесів як у соціумі, так і в самій особистості.

Вузловим моментом вияву професійної мобільності особистості є ситуація вибору на життєвому шляху, який взаємопов'язаний з її професійним розвитком. Тому в такі кризові моменти проявляється професійна мобільність особистості, яка передбачає здатність фахівця швидко опанувати нові умови праці, засвоювати нове в конкретній ситуації. У таких умовах недостатньо володіти лише професійною компетентністю, щоб бути фахівцем, затребуваним на ринку праці, необхідно бути здатним до повноцінного професійного і особистісного самовияву та самореалізації.

Професійна компетентність є інтегральною характеристикою особистості, яка визначає здатність вирішувати професійні проблеми і типові професійні завдання, що виникають у реальних ситуаціях професійної діяльності з використанням знань, професійного і життєвого досвіду, цінностей і схильностей (Махновська, 2015). Погоджуємося з думкою З. Шарлович, що професійна компетентність медичного працівника середньої ланки передусім повинна містити творчу складову, яка характеризується новизною у професійній діяльності та виявляється в особистісній та професійній сфері діяльності. Професійна компетентність медичної сестри передбачає вміння працювати самостійно, співпрацювати, формувати цілі, концентрувати увагу на виявленні та вирішенні професійно зорієнтованих завдань, використовуючи новітні технології, планувати і якісно здійснювати медичну (сестринську) діяльність на основі милосердя, толерантності, емпатії, з урахуванням вимог організації, бачити і реально оцінювати власну професійну діяльність з точки зору ефективності та доцільності (Шарлович, 2012).

Розширене розуміння сутності «професійна компетентність майбутніх медичних сестер» знаходимо в дослідженні С. Левківської, котра розглядає окреслену дефініцію як багатофакторне явище, що впливає на подальше особистісне та професійне становлення медичного працівника як професіонала, а ціннісна сфера особистості є центральною, змістоворюючою ланкою, що регулює сестринську діяльність у суспільстві (Левківська, 2014). Відтак, можемо стверджувати, що професійна компетентність завжди виявляється в діяльності: не можна «побачити»

невиявлену компетентність.

З урахуванням зазначеного припускаємо, що основою формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи є професійна діяльнісна компетентність, яка передбачає практичне оволодіння всіма видами медсестринської діяльності; охоплює цінності оволодіння сестринською справою, професійно значущі знання, вміння, навички та сукупність особистісних якостей, які відображають готовність ефективно здійснювати майбутню професійну діяльність, а також саморозвиватися й самовдосконалюватися; розвиток та активізацію критичного мислення, формування навичок і вмінь автономного навчання, спрямованого на формування у студентів особистої відповідальності за навчальні результати шляхом організації освітнього процесу з викладачем.

Професійна мобільність є досить об'ємним і неоднозначним поняттям, яке має складну структуру. Актуальність вивчення питання професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи зумовлена зміною соціально-економічних ситуацій, статусу і престижності професії, швидким старінням теоретичних знань, розширенням можливостей і способів навчання, переходом до компетентнісного підходу в освіті тощо.

У найзагальнішому вигляді професійна мобільність характеризує готовність і здатність працівника до соціально-психологічних і функціонально-статусних змін, а точніше – до інноваційних перетворень себе і навколишнього соціуму. Очевидно, що розвиток цієї якості в майбутніх фахівців є одним із важливих завдань професійної школи. Традиційно професійна мобільність розуміється як один із видів соціальної мобільності (поряд з економічною, політичною, територіальною, релігійною тощо). Вона значно ширше трудової мобільності, але вужче соціально-професійної, яка, окрім професійної складової, охоплює міжособистісні відносини між професійними групами, офіційно організованими і стихійними професійними структурами.

У дослідженнях сучасних науковців термін «професійна мобільність фахівця» визначається не лише його здатністю змінювати професію, місце і рід діяльності, а й умінням приймати самостійні та нестандартні рішення, спрямовані на підвищення рівня професіоналізму, здатність швидко освоювати нове освітнє, професійне, соціальне та національне середовище (Горюнова, 2007). Тобто професійна мобільність особистості є ще і творчим підходом до власної діяльності, вміннями відкинути сформовані стереотипи і поглянути на професійну ситуацію по-новому, нестандартно, іноді виходячи за межі буденного. Це під силу творчій особистості, яка володіє дивергентним мисленням і креативними здібностями. Тому варто розглядати професійну мобільність не лише як особистісну якість, а й як процес, що має двосторонній характер. Двоїстість досліджуваної категорії характеризується тим, що фахівець є мобільним тоді, якщо він володіє певними особистісними та професійними якостями, але його мобільність виявляється лише в діяльності, оскільки щодо міри і рівнів мобільності особистості доцільно говорити лише за умови її реалізації в діяльності.

Таким чином, характеризуючи професійно мобільного фахівця, визначаємо його як особистість, адекватно діючу згідно вимог службового і громадського обов'язку, готову реалізувати ключові, базові та спеціальні компетенції, набуті в закладі освіти, працювати з високою продуктивністю й ефективністю, дієво реагувати на мінливі умови і вирішувати

нестандартні професійні завдання, безумовно брати на себе відповідальність за результати власної діяльності, здійснювати постійне особистісне удосконалення.

Каналами індивідуальної професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи є професійна освіта (середня, вища, перепідготовка, підвищення кваліфікації, самоосвіта), ефективне використання результатів освіти, досвід і результати професійної діяльності, особистісний потенціал, сім'я, особисті зв'язки. На професійну мобільність особистості впливають такі чинники: по-перше, сформованість особистості, розвиненість здібностей і соціальних якостей, необхідних у професійній діяльності, а по-друге, безпосередня професійна підготовка, рівень отриманої кваліфікації. Високу професійну мобільність виявляють працівники, що володіють гнучкістю і здатністю адаптуватися до змін у тих чи інших сферах професійної діяльності, самостійно отримувати необхідні знання, розвивати творче мислення і мотивацію до постійного професійного самодосконалення.

Досліджуючи процес управління професійною мобільністю, І. Шпекторенко розглядає досліджувану категорію як: – здатність і готовність особистості знаходити необхідні форми діяльності, швидко і успішно освоювати інноваційну техніку і технологію, поповнювати знання та вміння, які забезпечують ефективність нової професійної діяльності; – рухливість, гнучкість особистості, її здатність до швидкої зміни стану, статусу, соціальної категорії, вміння швидко орієнтуватися в ситуації, самоорганізовуватися, спроможність до швидкого нарощування власного ресурсу, швидкого пересування, змін; – функціонально-статусні переміщення у просторі професійної ієрархії, які постійно оцінюються як самою особистістю, так і її оточенням; – ознака кар'єрного розвитку особистості; – процес переходу особистості або професійної групи з однієї професійної позиції в іншу; – здатність особистості протягом життя перенавчатися і змінювати рід діяльності, яка зумовлена зовнішніми та внутрішніми чинниками (Шпекторенко, 2012).

В аспекті розвитку особистості майбутніх бакалаврів сестринської справи є підстави говорити про професійну мобільність як інтегральну цілісну характеристику суб'єкта діяльності, що забезпечує гнучку орієнтацію в динамічних професійних умовах (як внутрішніх, так і зовнішніх стосовно професії). Така мобільність виявляється, наприклад, у зміні професійного статусу, посади, підвищенні кваліфікації, освоєнні інноваційних технологій і технік, підтримці

ефективних міжособистісних відносин у професійному середовищі тощо. Ініціація «запуску» професійної мобільності є результатом впливу зовнішніх (об'єктивних) подій і обставин (соціально-економічні зміни, науково-технічний прогрес, випадкові життєві події тощо) або внутрішніх (суб'єктивних) детермінант (зміна мотивів професійної діяльності, внутрішньо особистісний конфлікт, прагнення до самовдосконалення тощо).

Таким чином, викладений матеріал дозволяє зробити наступні **висновки**. Модернізація професійної освіти, перехід на нові освітні стандарти і багаторівневе навчання, ринковий підхід до підготовки фахівців, посилення конкуренції в сфері працевлаштування, інтеграція в неперервну професійну освіту – це чинники, які зумовлюють актуальність формування професійної компетентності та розвитку професійної мобільності майбутніх фахівців.

Самі терміни «компетентність» і «мобільність» мають класичний недолік термінологічної популярності: кількість їхніх трактувань неухильно зростає в міру збільшення кількості досліджень у сфері компетентності та мобільності. Нові автори, долучаючись до системи наукового аналізу, наслідують необхідність дотримання критерію новизни і формулюють власні визначення та створюють власну структуру явищ в індивідуальному розумінні. Однак ключова семантика у всіх визначеннях одна. Вона пов'язана із споконвічним значенням слова мобільність – це рух, динаміка. Далі, залежно від сфери дослідження, виникає уточнення типологічного статусу і характеру руху. Так, «професійна компетентність» – це певна готовність до діяльності, тоді як «професійна мобільність» – це рух у професійному середовищі.

Водночас, на сучасному етапі, який зумовлений реформуванням у державній політиці України в галузі освіти, формування й управління розвитком професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи є не лише управління вдосконаленням професіоналізму (в широкому сенсі цього слова) на основі зміни видів професійних діяльності, а проєктування цілісного освітнього процесу на основі впровадження нових психолого-педагогічних, інформаційних і управлінських технологій в умовах створення середовища інноваційного розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців. Для управління процесом формування професійної мобільності необхідно, по-перше, визначитися з об'єктом управління; по-друге, визначитися з моделлю феномена «професійна мобільність», адаптованої під конкретний навчальний заклад; по-третє, оцінити її реальний і бажаний стан, визначити цілі і завдання.

Список використаної літератури

- Горюнова Л.В. Составляющие профессиональной мобильности современного специалиста. *Известия высших учебных заведений. Поволжский регион*. 2007. № 1. С. 63–69.
- Левківська С.М. Формування фахової компетентності майбутніх медичних сестер як наукова проблема. *Вісник Житомирського державного університету. Сер.: Педагогічні науки*. 2014. Вип. 1 (73). С. 124–131.
- Махновська І.Р. Професійна підготовка магістрів сестринської справи в умовах ступеневої освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Житомирський держ. ун-тет ім. І. Франка. Житомир, 2015. 312 с.
- Melnychuk I.M., Pikon K.S. Forms and methods of nurses professional training in the higher educational institutions of USA. Proceedings of XV International scientific conference «*Millennium science*» (Feb 16, 2018, Morrisville, USA). Morrisville: Lulu Press, 2018. P. 146–148.
- Шарлович З.П. Формування професійно-педагогічної компетентності сімейної медичної сестри через розвиток і виховання особистості. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. 2012. Випуск 37. Ч. 1. С. 157–163.
- Шмир М.Ф. Діяльнісна компетентність основа формування професійної мобільності вчителя іноземної мови. *Педагогічні науки*. 2017. Випуск LXXV (2). С. 207–211.
- Шпекторенко І.В. Управління професійною мобільністю державних службовців: дис. ... доктора наук з держ. упр.: 25.00.03 / Ін-тут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2012. 478 с.

References

- Horiunova, L.V. (2007). Sostavliaiushchye professionalnoi moybnosti sovremennoho spetsyalista [Components of professional mobility of a modern specialist]. *Proceedings of higher educational institutions. Volga region*, 1, 63–69. [in Russian].
- Levkivska, S.M. (2014). Formuvannia fakhovoi kompetentnosti maibutnikh medychnykh sester yak naukova problema [Formation of professional competence of future nurses as a scientific problem]. *Bulletin of Zhytomyr State University. Series: Pedagogical Sciences*, 1(73), 124–131. [in Ukrainian].
- Makhnovska, I.R. (2015). Profesiina pidhotovka mahistriv sestrynskoï spravy v umovakh stupenevoi osvity. *Extended Abstract of Candidate Thesis*. Zhytomyr: Zhytomyr State University named after I.Franko. [in Ukrainian].
- Sharlovych, Z.P. (2012). Formuvannia profesiino-pedahohichnoi kompetentnosti simeinoï medychnoi sestry cherez rozvytok i vykhovannia osobystosti [Formation of the professional and pedagogical competence of the family nurse through the development and upbringing of the individual]. *Problems of modern pedagogical education. Series: Pedagogy and Psychology*, 37(1), 157–163. [in Ukrainian].
- Shmyr, M.F. (2017). Diialnisna kompetentnist osnova formuvannia profesiinoï mobilnosti vchytelia inozemnoi movy [Active competence is the basis for the formation of professional mobility of a foreign language teacher]. *Pedagogical sciences*, LXXV(2), 207–211. [in Ukrainian].
- Shpektorenko, I.V. (2012). Management of professional mobility of public servants. *Unpublished Doctoral Dissertation*. Kyiv: Institute of Legislation of Verkhovna Rada of Ukraine. [in Ukrainian].
- Melnichuk, I.M., & Pikon, K.S. (2018, February). Forms and methods of nurses professional training in the higher educational institutions of USA. *Proceedings of XV International scientific conference «Millennium science»*, pp.146-148. Morrisville: Lulu Press.

Рецензент: докт. пед. наук, проф. Мельничук І.М.

Стаття надійшла до редакції 13.10.2018 р.

Стаття прийнята до друку 18.10.2018 р.

Варава Елена

преподаватель репродуктивного здоровья и планирования семьи
кафедра педиатрии, акушерства и гинекологии

ВУЗ «Киевский медицинский колледж им. П.И.Гаврося», г.Киев, Украина

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ И ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ МОБИЛЬНОСТЬ БУДУЩИХ БАКАЛАВРОВ СЕСТРИНСКОГО ДЕЛА: ДИЛЕММА СОВРЕМЕННОСТИ

Аннотация. Статья посвящена актуальной проблеме, связанной с разграничением понятий «профессиональная компетентность» и «профессиональная мобильность» будущих бакалавров сестринского дела, соответствующих пониманию современных целей медсестринского образования. Цель статьи: решение основной дилеммы современности: сформирована профессиональная компетентность или профессиональная мобильность будущих бакалавров сестринского дела как предпосылка эффективности будущей профессиональной деятельности в медицине. Использованные методы исследования: теоретический анализ и синтез, обобщение психолого-педагогической, методической и специальной литературы, информационных источников по проблеме исследования; научная интерпретация конкретных педагогических фактов, ретроспективный анализ профессиональной деятельности будущих бакалавров сестринского дела. Основой формирования профессиональной мобильности будущих бакалавров сестринского дела является профессиональная деятельностная компетентность, предусматривающая практическое овладение всеми видами медсестринской деятельности; охватывающая ценности овладения сестринским делом, профессионально значимые знания, умения, навыки и совокупность личностных качеств, отражающих готовность эффективно осуществлять будущую профессиональную деятельность, а также готовность к саморазвитию и самосовершенствованию; развитие и активизация критического мышления, формирование навыков и умений автономного обучения, направленного на формирование у студентов личной ответственности за учебные результаты путем организации образовательного процесса с преподавателем.

Ключевые слова: профессиональная компетентность; профессиональная мобильность; будущие бакалавры сестринского дела; медсестринское образование.

Varava Olena

Instructor of Reproductive Health and Family Planning
Department of Pediatrics, Obstetrics and Gynecology

Higher Educational Establishment «Havrosia Kyiv Medical College», Kyiv, Ukraine

PROFESSIONAL COMPETENCE AND PROFESSIONAL MOBILITY OF FUTURE BACHELORS OF NURSING: THE DILEMMA OF MODERNITY

Summary. The article deals with the actual problem that is connected with a differentiation of notions «professional competence» and «professional mobility» of future bachelors of nursing. Modern world develops and perfects constantly, that is why it provides significant social and professional mobility. In these circumstances the society needs graduates, who are ready to be involved in future life activities, able to decide life and professional problems and this depends not only from the received knowledge, but also from some additional qualities, to indicate which notions «mobility» and «competence» are used, and which correspond to the understanding of modern educational goals. The purpose of the article is solving of the main dilemma of modernity: formed professional competence or professional mobility of future bachelors of nursing as precondition of effectiveness of future professional activity in medicine. The research methods are used: theoretical analysis and synthesis, generalization of psychological and pedagogical, methodical and special literature, informational resources on problems of the research; scientific interpretation of actual pedagogical facts, retrospective analysis of future bachelors of nursing

professional activity. The terms «competence» and «mobility» have a classical defect of terminological popularity: the number of their interpretations steadily rises as the number of researches increases in the sphere of competence and mobility. New authors, joining the system of scientific analysis, follow the necessity of compliance with the criterion of novelty and create own definitions and structure of phenomena in their individual understanding. However, the key semantics in all definitions is one. It is connected with the original meaning of the word mobility – is a movement, dynamics. The basis of the formation professional mobility of future bachelors of nursing is the professional activity competence, which provides practical mastering all the types of nursing activity; includes the values of nursing mastering, professionally meaningful knowledge, abilities, skills and a set of personal qualities, which reflect the readiness to implement effectively future professional activity, and also self-development and self-improvement; the development and activation of critical thinking, formation of skills and abilities of autonomous studying, which is directed on the formation of students' personal responsibility for study results by organizing an educational process with an instructor.

Key words: professional competence; professional mobility; future bachelors of nursing; nursing education.